

“ТАСДИҚ МЕКУНАМ”
Ректори Донишгоҳи давлатии
омӯзгорӣи Тоҷикистон ба номи
Садриддин Айни, доктори илмҳои таърих,
профессор _____ **Н. Ғаффорӣ**
_____ **2022**

ХУЛОСАИ

**кафедраи таърихи халқи тоҷики Донишгоҳи давлатии омӯзгорӣи Тоҷикистон
ба номи Садриддин Айни**

Диссертатсияи Садиров Шарафҷон Аҳтамович дар мавзӯи «Таърихи Систон – ҳамчун сарчашмаи таърихӣ» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои таърих аз рӯи ихтисоси 07.00.09. – Таърихшиносӣ, маъхазшиносӣ ва методҳои таҳқиқоти таърихӣ дар кафедраи таърихи халқи тоҷики факултети таърихи Донишгоҳи давлатии омӯзгорӣи Тоҷикистон ба номи С. Айни иҷро шудааст.

Дар давраи омодакунии диссертатсия Садиров Шарафҷон Аҳтамович ҳамчун декани факултети таърихи Донишгоҳи давлатии омӯзгорӣи Тоҷикистон дар ноҳияи Рашт ва ба сифати унвонҷӯй дар кафедраи таърихи халқи тоҷики факултети таърихи ДДОТ ба номи С. Айни фаъолият дорад.

Садиров Шарафҷон Аҳтамович соли 2011 факултети таърихи Донишгоҳи миллии Тоҷикистонро аз рӯи ихтисоси таърих хатм намудааст.

Имтиҳонҳои номзадӣ пурра тибқи нақшаи таълимии шӯбаи аспирантура ва докторантураи Донишгоҳи давлатии омӯзгорӣи Тоҷикистон ба номи Садриддин Айни супорида шудааст.

Рохбари илмӣ – доктори илмҳои таърих, профессори кафедраи таърихи дунёи қадим ва асрҳои миёнаи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон Муллоҷонов Сайфулло Кучакович мебошад.

Диссертатсияи Садиров Шарафҷон Аҳтамович «Таърихи Систон – ҳамчун сарчашмаи таърихӣ» дар ҷаласаи кафедраи таърихи халқи тоҷик аз 19 – июни соли 2019 таҳти роҳбарии д.и.т., профессор Муллоҷонов С.К. тасдиқ гардида, ҳамчун унвонҷӯи кафедраи таърихи халқи тоҷик ба шӯбаи тайёр кардани кадрҳои илмӣ ва илмӣ-педагогии Раёсати илм ва инноватсияи ДДОТ ба номи С. Айни пешниҳод карда шуд.

Минбаъд дар ин замина Садиров Шарафчон Аҳтамович ба сифати унвонҷӯи кафедра имтиҳонҳои минимумро аз фанни забони хориҷӣ (забони англисӣ бо баҳои хуб) ва фалсафа (бо баҳои аъло) супорида, рафти иҷрои рисолаи илмӣ ӯ дар ҷаласаҳои кафедра аз 22 январи соли 2020 (протоколи № 6) ва 23 феввали соли 2022 (протоколи №11) мавриди муҳокима ва баррасӣ қарор гирифт. Дар муҳокимаи рисола дар мавзӯи «Таърихи Систон-ҳамчун сарчашмаи таърихӣ» аъзоёни кафедра, доктори илмҳои таърих, профессор А. Ҳақназаров, номзадони илм, дотсентон М. Фозилова, М. Шарипов, М. Ганчакова, Н. Зарифов, Ғуломшоев С., инчунин муаллимони калону ассистентон, аспирантон ва докторантҳои кафедра иштирок намуда, фикру мулоҳизаҳои худро пешниҳод намуданд.

Рисолаи мазкур дар маҷлиси кафедраи таърихи халқӣ тоҷикӣ ДДОТ ба номи С.Айнӣ аз 27 апрели соли 2022 (протоколи № 14) мавриди муҳокимаи навбатӣ қарор гирифта, аз он хулосаи зерин ҳосил гардид:

1. Баҳо ба рисолаи унвонҷӯӣ. Диссертатсияи мазкур ба таҳлилу баррасии яке аз осори арзишманду мондагори таъриху адаби тоҷикон - «Таърихи Систон» бахшида шудааст. Асари мазкур аз зумраи сарчашмаҳои арзишманди таърихӣ мебошад, ки роҷеъ ба таърихи сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангии музофоти Систон ва минтақаҳои дигари Хуросону Мовароуннаҳр маълумоти нодир медиҳад.

Мухим будани мавзӯи мазкур дар он асос меёбад, ки ин сарчашмаи муҳим то кунун дар ҷаҳорҷӯбаи рисолаи илмӣ мавриди пажӯҳиш қарор нагирифтааст. Муқоисаи ахбори «Таърихи Систон» бо сарчашмаҳои дигари таърихӣ имкон медиҳад, ки хулосаҳои илмӣ санҷидашуда бароварда шуда, Систон яке аз куҳантарин сарзаминҳое, ки дар ташаккули халқият ва забону адабиёти тоҷик нақши бориз гузоштааст, қисман омӯхта шавад. Систон дар тамоми марҳилаҳои таърихи қадиму асрҳои миёна дар меҳвари ҳаводис қарор дошта, он бо дигар минтақаҳои тоҷикнишин пайванди ногусастанӣ дорад. Ахбори ин сарчашмаи муҳим

умумият ва вижагиҳои таърихиву фарҳанги Систон бо музофоти дигари Хуросону Мовароуннаҳр собит месозад.

Ҳамин тавр, баррасӣ ва таҳлили интиқодии «Таърихи Систон» аз вазифаҳои мубрами илми таърихи ватанӣ буда, баррасии он имкон медиҳад, ки баъзе саҳифаҳои норавшани таърихи гузаштаи тоҷикон муайян гардида, минбаъд дар асарҳои илмӣ ворид карда шавад.

2. Иштироки шахсии унвонҷӯй дар гирифтани натиҷаҳо, ки дар диссертатсия пешниҳод кардааст. Диссертатсия бар пояи маводи яке аз сарчашмаҳои нодири хаттӣ ва қиёси он бо дигар манобеъи муътабари арабиву форсӣ бунёд ёфта, пажӯҳиши мустақилонаи унвонҷӯй ба шумор меравад. Тамоми хулосаҳо ва тавсияҳои ироашуда санҷидашуда ва ҳосили андешаҳои илмӣ, коркардҳои назариявӣю методологии муаллиф буда, бо номи мавзӯ, мақсаду ҳадаф ва сохтори диссертатсия мувофиқ мебошанд. Ин натиҷаҳо мантиқӣ ва илмӣ буда, муътамад доништа мешаванд.

3. Дарачаи таҳқиқоти анҷомдодашуда. Дар қори илмӣ вобаста ба вазифаҳои матраҳшаванда методҳои умумӣ ва махсус истифода гардида, маводи диссертатсия ва натиҷаҳои ҳосилшуда илмӣ ва интиқодӣ мебошанд. Ба сифати заминаи иттилоотӣ яке аз сарчашмаҳои нодири таърихӣ асари машҳури «Таърихи Систон» истифода гардидаанд.

Мақсад ва вазифаҳои таҳқиқот омӯхтани яке аз маъҳазҳои муҳими таърихи халқи тоҷик ва халқҳои минтақаи Эрон ва Осиёи Марказӣ - «Таърихи Систон» ба шумор меравад. Барои расидан ба ин ҳадаф муаллиф дар пеши худ ҳалли вазифаҳои зеринро гузошт:

- муайян кардани сабабҳо ва заминаҳои пайдоиши таърихнигории маҳаллӣ дар асрҳои миёна;
- таҳқиқи «Таърихи Систон» ба ҳайси сарчашмаи таърихӣ ва муайян кардани ҷойгоҳи он ҳамчун манбаи муҳими таърихӣ;
- муайян кардани муҳтаво, мазмун ва сохтори «Таърихи Систон»;
- мушаххас кардани сарчашмаҳои аслии «Таърихи Систон» ва ҷойгоҳи «Таърихи Систон»;

- бар асоси ахбори «Таърихи Систон» таҳқиқи ҷуғрофияи таърихӣ сарзамини Систон;
- муайян кардани сиёсати давлатҳои тоҷикии Тоҳириён, Саффориён ва Сомониён нисбат ба Систон ва мардуми он;
- таҳқиқи сарнавишти Систон дар ҳайати давлатҳои Аббосиён, Ғазнавиён ва Салҷуқиён;
- бар асоси ахбори «Таърихи Систон» ва қиёси он бо сарчашмаҳои дигари таърихӣ муайян кардани ҷунбишҳои халқӣ ва натиҷаҳои он;
- омӯзиши «Таърихи Систон» ҳамчун сарчашмаи нодир роҷеъ ба забону адабиёт, дину ойин ва фарҳанги тоҷикон.

Навоварии илмӣ диссертатсия дар он зоҳир мегардад, ки муаллиф талош кардааст, ки бори нахуст дар илми таърихшиносии тоҷик дар қолиби як диссертатсияи илмӣ сарчашмаи муҳим – «Таърихи Систон»-ро баррасӣ ва бар асоси он бахше аз ҳодисаҳои таърихи халқи тоҷикро мавриди омӯзиш қарор диҳад. Муҳимтарин навиғҳои ин диссертатсия инҳо мебошанд:

- заминаҳои пайдоиши таърихшиносии маҳаллии тоҷикон ва хусусиятҳои асосии он омӯхта шудааст;
- «Таърихи Систон» ҳамчун сарчашмаи таърихӣ таҳқиқу баррасӣ гардида, ҳамчун манбаи муҳими таърихӣ ва фарҳанги арзёбӣ гаштааст;
- мухтавои асосӣ, мазмун ва сохтори «Таърихи Систон» мавриди пажӯҳиш қарор гирифт;
- сарчашмаҳои аслии «Таърихи Систон» муайян карда шуданд;
- ҷуғрофияи таърихӣ сарзамини Систон бар пояи «Таърихи Систон» ва ахбори дигар сарчашмаҳои асримиёнагӣ муайян карда шуд.
- сиёсати давлатҳои тоҷикии Тоҳириён, Саффориён ва Сомониён нисбат ба Систон ва мардуми он омӯхта шуд;
- дар хусуси сарнавишти Систон ва аҳолии он дар ҳайати давлатҳои Аббосиён, Ғазнавиён ва Салҷуқиён таҳқиқот анҷом дода шуд;

- бар пояи ахбори «Таърихи Систон» ва муқоисаи он бо сарчашмаҳои дигар ҷунбишҳои халқии Систон ва натиҷаҳои он омӯхта шуд;

- нақши «Таърихи Систон» ҳамчун сарчашмаи нодир роҷеъ ба забону адабиёт, дину ойин ва фарҳанги тоҷикон омӯхта, муайян карда шуд.

Моҳияти илмию назариявии таҳқиқот аз он иборат аст, ки бори нахуст дар таърихнигории тоҷик «Таърихи Систон» дар қиёс бо манобеи таърихӣ ҳамзамонаш таҳлил гардидааст. Натиҷаҳои таҳқиқро метавон хангоми навиштани таърихи қадим ва асрҳои миёнаи халқи тоҷик истифода кард. Хулосаҳо ва натиҷаҳои диссертатсия барои таҳияи курсҳои махсус дар факултетҳои илмҳои инсонӣ ва иҷтимоии донишқадаву донишгоҳҳои Тоҷикистон муфид мебошанд. Иловатан маводи диссертатсия дар ҳолатҳои зерин метавонад мавриди истифодаи зерин қарор гирад:

- дар чараёни таълифи асари дастаҷамъонаи Таърихи халқи тоҷик;
- хангоми таҳияи курси лексияи Таърихи халқи тоҷик;
- барои навиштани дастурҳои методӣ аз фанни Манбаъшиносӣ;
- барои навиштани гузоришҳои илмӣ ва корҳои дипломӣ дар факултетҳои таърих.

Алоқамандии мавзӯи рисолаи илмӣ бо интиҳоби ихтисос. Диссертатсияи Садиров Шарафҷон Аҳтамович дар мавзӯи «Таърихи Систон ҳамчун сарчашмаи таърихӣ» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои таърих аз рӯйи ихтисоси 07.00.09 – Таърихнигорӣ, маъхазшиносӣ ва усулҳои таҳқиқоти таърихӣ иҷро гардида, ба талаботи Низомномаи намунавии КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба навиштани диссертатсияҳои номзадӣ мувофиқат менамояд.

Диссертатсия кори мукаммали анҷомёфтаи илмӣ буда, натиҷаҳои асосии корҳои таҳқиқотӣ дар диссертатсияи мазкур ҷамъбаст шудаанд. Қисмҳои алоҳидаи кори таҳқиқотӣ дар маърузаҳои илмӣ дар конференсияҳои илмӣ-назариявӣ баён шуда, ҳамчунин дар мақолаҳои илмӣ, ки байни солҳои 2018-2022 нашр шуданд, инъикос ёфтаанд.

Ҳолатҳои асосҳои таҳқиқоти анҷомдодашуда дар 7 мақолаи илмӣ, аз ҷумла 4 мақола дар маҷаллаҳо, ки аз тарафи КОА-и назди Президенти

Ҷумҳурии Тоҷикистон ва КОА Федератсияи Россия эътироф гардидаанд нишон дода шудаанд.

Феҳристи интишороти довталаби дарёфти дараҷаи илмӣ

Мақолаҳо дар маҷаллаҳои тақризшаванда:

1. Садиров, Ш.А. Ҷуғрофияи таърихӣ Систон дар асрҳои миёна //Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Душанбе, 2019. – №10. С.117–122 (дар ҳаммуаллифӣ бо С. Муллоҷонов).
2. Садиров, Ш.А. Таърихи Систон ва ҷойгоҳи он дар таърих, фарҳанг ва адаби тоҷик. //Паёми Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи С.Айнӣ. Душанбе, 2019. – № 5(82) – С.280–283.
3. Садиров, Ш.А. Тарихи Систон как источник по древней истории Систана. //Паёми Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи С.Айнӣ. Душанбе, 2021. – № 6(95) – С.308–311.
4. Садиров, Ш.А. Инъикоси баъзе паҳлуҳои фаъолияти сиёсии Якуб ибни Лайс бар асоси ахбори «Таърихи Систон» // Паёми Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи С.Айнӣ. Душанбе, 2022. – № 1(96) – С. 296–298.

Дар дигар нашрияҳо:

5. Садиров, Ш.А. История завоевания арабами Систана по материалам «Истории Систана» и других исторических источников. // Наука в интерпретации современного образовательного процесса. Сборник научных трудов. Материалы Международных научно-практических мероприятий Общества науки и Творчества (г. Казань) за апрель 2022 года. Казань, 2022. С. 136 – 140.
6. Садиров, Ш.А. Муомилоти пулӣ дар замони Сомониён // Паёми Донишқадаи омӯзгории Тоҷикистон дар ноҳияи Рашт. – 2021. –№ 3(7). – С. 173–176.
7. Садиров, Ш.А. “Таърихи Бухоро”-и Абубакри Наршахӣ ҳамчун маъҳази таърихӣ // Паёми Донишқадаи омӯзгории Тоҷикистон дар ноҳияи Рашт. – 2021. –№ 4(8). – С. 143–145.

Чаласаи кафедраи таърихи халқи тоҷики Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айни қарор мекунад:

1. Диссертатсияи Садиров Шарафҷон Аҳтамович дар мавзӯи «Таърихи Систон» – ҳамчун сарчашмаи таърихӣ» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои таърих аз рӯйи ихтисоси 07.00.09 –Таърихнигорӣ, маъхазшиносӣ ва методҳои таҳқиқоти таърихӣ ҳамчун кори илмӣ-тахассусӣ иҷро гардида, ба талаботи нишондиҳандаҳои Низомномаи КОА оид ба дарёфти дараҷаи илмӣ ҷавобгӯ мебошад.

2. Диссертатсияи Садиров Шарафҷон Аҳтамович дар мавзӯи «Таърихи Систон» – ҳамчун сарчашмаи таърихӣ» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои таърих аз рӯйи ихтисоси 07.00.09 –Таърихнигорӣ, маъхазшиносӣ ва методҳои таҳқиқоти таърихӣ барои Ҷимоя пешниҳод карда шавад.

Хулосаи мазкур дар чаласаи кафедраи таърихи халқи тоҷики Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айни қабул гардид.

Дар чаласа 19 нафар иштирок намуданд. Натиҷаи овоздиҳӣ: «тарафдор» -19 нафар; «зид» -нест; «бетараф» - нест. Қарор яқдилона қабул карда шуд. Протоколи № 14 аз 27 апрели соли 2022

Раисикунанда:

Мудири кафедраи таърихи халқи тоҷики ДДОТ ба номи С. Айни, номзади илмҳои таърих, дотсент

М. З. Фозилова

Котиб:

А.Сиддиқов

Имзои М. З. Фозиловаро тасдиқ мекунам:

Сардори раёсати кадрҳо ва корҳои махсуси ДДОТ ба номи С. Айни

Д. Қ. Назаров

